

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 12

LANDBOUBESTUURSPRAKTYKE

NOVEMBER 2025

NASIENRIGLYNE

PUNTE: 200

Hierdie nasienriglyne bestaan uit 14 bladsye.

AFDELING A**VRAAG 1****1.1 Meervoudigekeuse**

- 1.1.1 D ✓✓
- 1.1.2 C ✓✓
- 1.1.3 A ✓✓
- 1.1.4 A ✓✓
- 1.1.5 B ✓✓
- 1.1.6 D ✓✓
- 1.1.7 B ✓✓
- 1.1.8 A ✓✓
- 1.1.9 C ✓✓
- 1.1.10 D ✓✓

(10 x 2) (20)

1.2 Pasitems

- 1.2.1 F ✓✓
- 1.2.2 K ✓✓
- 1.2.3 L ✓✓
- 1.2.4 C ✓✓
- 1.2.5 A ✓✓
- 1.2.6 H ✓✓
- 1.2.7 B ✓✓
- 1.2.8 J ✓✓
- 1.2.9 D ✓✓
- 1.2.10 G ✓✓

(10 x 2) (20)

1.3 Landboukundige terme

- 1.3.1 Produktiwiteit ✓
- 1.3.2 Verlies ✓
- 1.3.3 Marknavorsing ✓
- 1.3.4 Faktuur ✓
- 1.3.5 Bevriesing ✓

(5 x 1) (5)

1.4 Onderstreepte woorde

- 1.4.1 Agteruitgang/Degradering/Oorbeweiding ✓
- 1.4.2 Termometer ✓
- 1.4.3 Besigheidsplan ✓
- 1.4.4 Verstandelike ✓
- 1.4.5 Higiëne ✓

(5 x 1) (5)

TOTAAL AFDELING A: 50

AFDELING B**VRAAG 2: FISIESE PLAASBEPLANNING****2.1 Faktore wat die vermoë van grond beperk om voedsel te produseer****2.1.1 Identifiseer faktore**

- (a) B ✓ (1)
(b) A ✓ (1)

2.1.2 Noem die prosesse wat PRENT C beïnvloed in plantegroei

- Respirasie ✓
- Transpirasie ✓
- Absorpsie van voedingstowwe ✓
- Fotosintese ✓ (Enige 3) (3)

**2.2 Bespreek die effek van fotoperiode op plant en diere produksie
Gewas**

- Elke gewas het 'n spesifieke minimum hoeveelheid lig ✓ wat dit moet ontvang om te produseer of groei ✓
- Dit hang af van die hoeveelheid daglig benodig ✓, want gewasse word verdeel in somer- of wintergewasse ✓
- Langer dagliglengte kan hoër produksie tot gevolg hê ✓, met veronderstelling dat toestande gunstig is ✓

Diere

- Sekere diere sal slegs tekens van estrus toon ✓, wanneer daglig verkort in Suid-Afrika ✓ (Enige 2 x 2) (4)

2.3 Kapitaal**2.3.1 Identifiseer tipe kapitaal**

- A = Langtermyn kapitaal / vaste kapitaal ✓
- B = Korttermyn kapitaal / werkende kapitaal / vlottende kapitaal / bedryfskapitaal ✓
- C = Mediumtermyn kapitaal / roerende kapitaal / bewegende kapitaal / losgoedkapitaal ✓ (3)

2.3.2 Noem die probleme wat geassosieer word met kapitaal as 'n hulpbron

- Oorkapitalisering ✓
- Onderkapitalisering ✓
- Kapitaal is duur ✓
- Kapitaal is skaars ✓
- Kollateraál / sekuriteit vir lening mag nie genoeg wees nie ✓ (Enige 3) (3)

2.4 Weiding en bestuur**2.4.1 Lei TWEE weidingspraktyke af wat lei tot PRENT B**

- Voldoen aan die korrekte drakrag / voorkom oorbeweiding / ✓
- Beoefen wisselweiding / voorkom kontinue beweiding ✓
- Ruskampe / winterkampe ✓ (Enige 2) (2)

2.4.2 Verduidelik die effek van die volgende faktore op produksie wanneer na veld gebruik vir weiding verwys word.**(a) Smaaklikheid**

- Hoe smaakliker die veld, hoe meer sal die diere eet ✓
- 'n Hoër inname sal lei tot hoër produksie ✓ (2)

(b) Topografie

- Steil hellings maak toegang tot weiding moeilik ✓
- Diere gebruik meer energie op steil hellings wat lei tot laer produksie ✓ (2)

(c) Erosie

- Beweiding van velde met hoër geërodeerde dele / areas sal minder gras beskikbaar hê dus ✓
- geërodeerde areas moet afgesper word wat lei tot minder weiding beskikbaar ✓ (2)

**2.5 Onderskei met toepaslike voorbeelde
Gronddegradasie**

- Is die verlies van grondkwaliteit en produktiwiteit ✓
- veroorsaak deur besoedeling, erosie, verbouing ✓ (2)

Grondbesoedeling

- Is die kontaminasie van die grond met chemiese / fisiese / biologiese stowwe wat die natuurlike balans van die grond versteur ✓
- soos bemestingstowwe, plaagdoders, onkruidodders, houters, diere afval ✓ (2)

2.6 Boerderymetodes**2.6.1 Identifiseer die boerderymetode**

- A – Ekstensiewe boerderymetode ✓
- B – Intensiewe boerderymetode ✓
- C – Semi-intensiewe boerderymetode ✓ (3)

2.6.2 Beskryf die omgewing bekommernisse van Plaas B

- Besoedeling van lug en grond ✓
- Diere welvaart in gevaar stel ✓
- Kontamineer water hulpbronne ✓
- Ophoop van afvalmateriaal ✓
- Degradasie van natuurlike hulpbronne ✓ (Enige 4) (4)

2.6.3 Gee die voordele van A

- Minder arbeid benodig ✓
 - Minder kapitaal per eenheid benodig ✓
 - Laer insetkoste / laer produksiekoste ✓
 - Minder verspreiding van oordraagbare siektes ✓
 - Benodig nie ekstra hulpbronne anders as natuurlike hulpbronne nie ✓
 - Minder kapitaal benodig ✓
- (Enige 2) (2)

2.7 Klassifiseer werkers se siekte as direk of indirek.

2.7.1 Indirek ✓ (1)

2.7.2 Direk ✓ (1)

2.7.3 Direk ✓ (1)

2.7.4 Indirek ✓ (1)

2.8 Agritoerisme**2.8.1 Identifiseer DRIE metodes om toeriste se veiligheid te verseker vanuit die scenario**

- Verbeter infrastruktuur ✓
 - Installeer waarneming toerusting in hoë risiko areas ✓
 - Ontplooi inwoner patrolling / Hou vreemdelinge uit ✓
- (Enige 3) (3)

2.8.2 Beskryf hoe misdaad agritoerisme sektor kan affekteer

- Meer geld spandeer op sekuriteitsmaatreëls ✓
 - Verminder vraag na toerisme / verminder inkomende toeriste ✓
 - Belemmer die groei van toerisme ✓
 - Gee 'n negatiewe beeld van die bestemming ✓
 - Verlies aan inkomste a.g.v. minder besoekers ✓
 - Benadeel langtermyn volhoubare vraag na die sektor ✓
 - Negatiewe impak op naby geleë gemeenskappe ✓
- (Enige 4) (4)

2.8.3 Kies die tipe toeris

- A – Kulturele toeris ✓
 - B – Avontuurlike toeris ✓
 - C – Opvoedkundige toeris ✓
- (3)

[50]

**VRAAG 3: BESIGHEIDSBEPANNING, ENTREPRENEURSKAP,
BEMARKING. PRYSBEPALING EN DIE BESTUURSPROSES****3.1 Sakeplan****3.1.1 Dui aan wat die letters van die 'SMART'-akroniem verteenwoordig**

- S – Spesifiek ✓
- M – Meetbaar ✓
- A(H) – Haalbaar ✓
- R – Realisties ✓
- T – Tydraamwerk ✓

(5)

3.1.2 Verduidelik hoekom “toename in verkope” as ’n vae doel beskou word

- Dit is nie meetbaar nie ✓ want dit dui nie op toename in verkope in *hoeveelhede* aan nie ✓
- Dit het nie ’n tydraamwerk nie ✓ want dit dui nie die periode ter sprake aan nie ✓

(Enige 1 x 2) (2)

3.2 Definieer entrepreneur

- Is iemand wat ’n behoefte raaksien ✓ en dan ’n produk verkoop of ’n diens lewer om die behoefte te bevredig ✓

OF

- Is iemand wat ’n besigheidsg geleentheid kan raaksien ✓ en dan die waagmoed het om die risiko's te neem en die besigheid te bestuur ✓

(Enige 2) (2)

3.3 Besigheidsektor in landbou**3.3.1 Verskaffing van goedere en dienste****Sektor:**

- Tersiere landbousektor ✓

(1)

Voorbeeld:

- versekeringsmaatskappy ✓ **OF** implement verskaffers ✓ **OF** agritoerisme ✓

(Enige 1 voorbeeld) (1)

3.3.2 Voeg waarde toe tot landbouprodukte**Sektor:**

- Sekondere landbousektor ✓

(1)

Voorbeeld:

- bv. droë vrugteproduksie ✓

(1)

3.4 **Analiseer krities hoe die konsep van diversifikasie bydra tot besigheidsoorlewing**

- Diversifikasie verwys na 'n toename in die hoeveelheid vertakkings of besighede ✓ wat bydra tot die totale inkomste van die plaas ✓
- Diversifikasie behels die produksie van verskeie gespesialiseerde produkte ✓ van 'n basiese produk binne 'n spesifieke vertakking ✓
- Diversifikasie behels spesialisasie om verskeie produkte te lewer ✓ om voedselsekerheid te verseker ✓
- Diversifikasie verminder die finansiële risiko's van 'n boerdery besigheid ✓✓

(Enige 2 x 2) (4)

3.5 **Nismark**

3.5.1 **Noem TWEE maniere om 'n nismark meer winsgewend te maak**

- Skep gefokuste bemarkingsveldtog ✓
- Ken die teikengehoor ✓
- Spreek verbruikers se behoeftes aan ✓
- Beoordeel jou kompetisie ✓

(Enige 2) (2)

3.5.2 **Onderskei tussen nismarkbemarking en massabemarking**

NISMARKBEMARKING	MASSABEMARKING
Teiken 'n spesifieke mark ✓	Teiken die totale mark ✓
Gewoonlik 'n unieke produk met 'n spesifieke groep in die gemeenskap ✓	Verskillende produkte met verskillende groepe in die gemeenskap ✓
Kompetisie is relatief laag ✓ (Enige 2)	Kompetisie is hoog ✓ (Enige 2)

(4)

3.6 **Tipes kompetisie in die landboukundige besigheidsektor**

3.6.1 **Direkte kompetisie**

- Besighede wat dieselfde produk of diens aanbied as joune in dieselfde mark ✓

(1)

3.6.2 **Indirekte kompetisie**

- Besighede wat dieselfde produkte gebruik as joune met 'n ander doel ✓

(1)

3.7 Vraag en aanbod op prys**3.7.1 Lei faktor af wat vraag beïnvloed**

- Prys ✓ (1)

3.7.2 Noem invloed van prys op vraag

- As die prys van die produk toeneem, verminder die vraag na die produk ✓
- OF**
- As die prys van die produk afneem, vermeerder die vraag na die produk ✓ (1)

3.7.3 Verduidelik hoe toename in prys van die produk die winsgewendheid van die onderneming affekteer

- Teen 'n hoër prys van R12,00 per sak word minder wins gemaak ✓
want daar verkoop slegs 800 sakke ✓
- Teen 'n hoër prys, sal die onderneming minder wins maak, ✓
want minder produkte verkoop teen dieselfde koste ✓ (Enige 1 x 2) (2)

3.8 Gelykbreekpunt**3.8.1 Bereken gelykbreekpunt**

$$\begin{aligned}\text{Gelykbreekpunt} &= \frac{\text{Vastekoste}}{\text{Prys} - \text{Veranderlike koste}} \\ &= \frac{\text{R4 800,00}}{\text{R3 000,00} - \text{R2 050,00}} \quad \text{OF} \quad = \frac{\text{R4 800,00}}{\text{R950,00}} \\ &= 5,05 \text{ ton/ha} \quad \checkmark \quad (\text{eenheid is noodsaaklik})\end{aligned}$$

Rubriek

- Regte vervanging van waardes ✓ en antwoord met eenhede ✓
- OF**
- Net antwoord mét eenhede ✓✓ (2)

3.8.2 Beskryf wat die resultaat sal wees vir die onderneming se wins of verlies

- Teen 7 ton/ha sal die besigheid 'n wins maak ✓
- Teen 4 ton/ha sal die besigheid 'n verlies maak ✓ (2)

3.9 Pas die kanaal van 'n vryebemarkingsstelsel

3.9.1 Kontrakbemarking ✓ (1)

3.9.2 Vendusieverkope ✓ (1)

3.9.3 Internet bemarking ✓ (1)

3.10 Beskryf hoe samewerking tussen boere in produk organisasies boere bevoordeel

- Boere het beter toegang tot die mark deur gesamentlike bemarking en verspreiding ✓
- Daar is groter kontraktuele invloed tussen kopers van hul produkte en verskaffers van landbou insette ✓
- Daar is meer effektiewe produksie deur beter toegang tot tegniese kennis en risiko bestuur meganismes ✓
- Maak krediet meer beskikbaar vir boere deur onderhandelinge met die bank ✓
- Organiseer afslag namens die boere op inset koste ✓
- Staar boere by om marktendense waar te neem deur verskaffing van mark inligting ✓
- Adverteer landbouprodukte as geheel om boere se verkope te laat toeneem ✓ (Enige 2) (2)

3.11 Noem bestuursrol

3.11.1 Toekenning van 'n bonus vir bereiking van produksieteiken
• Motivering ✓ (1)

3.11.2 Ontwikkel 'n sakeplan vir 'n nuwe onderneming
• Beplanning ✓ (1)

3.11.3 Rangskik plaaswerkers in spanne gebaseer op spesifieke vaardighede
• Organisering ✓ (1)

3.11.4 Opteken van personeelverlof in 'n verlofregister
• Kontrole ✓ (1)

3.12 Verduidelik waarom beplanning na verwys word as 'n dinamiese proses
• Beplanning moet herhaal word soos omstandighede verander, ✓
• want landbouproduksie is 'n veranderende proses ✓
• a.g.v. tegnologiese vooruitgang of ✓
• a.g.v. veranderende bestedingstendense ✓
• a.g.v. klimaatsverandering ✓ (Enige 2) (2)

3.13 Arbeid**3.13.1 Beskryf die term kontrak**

- 'n Wetlike bindende dokument ✓
- tussen die werkgewer en die werknemer oor die aspekte van die werk ✓ (2)

3.13.2 Noem die tipe plaaswerker

- Permanente / voltydse werker ✓

Rede

- Die kontrak sal eindig met aftrede ✓ (2)

3.13.3 Noem TWEE maniere om die ekonomiese toestand van die plaaswerkers te verbeter

- Betaal beter lone ✓
- Verskaf aansporing (bonusse) vir werkers ✓
- Verskaf onderwys en opleiding vir werkers ✓
- Gaan vennootskapsooreenkomste met werkers aan ✓
- Betaal oortyd ✓

(Enige 2) (2)
[50]

VRAAG 4: FINANSIËLE BEPLANNING, REKORDHOUDING, OES, WAARDETOEVOEGING EN VERPAKKING**4.1 Identifiseer die tipe werker**

- 4.1.1 • Voltydse werker ✓ (1)
- 4.1.2 • Geleentheidswerker ✓ (1)
- 4.1.3 • Deeltydse werker ✓ (1)
- 4.1.4 • Seisoenale werker ✓ (1)

4.2 Die Freshness Groentewinkel se transaksie met Boer Z**4.2.1 Voltooi kwitansie**

- (a) • Freshness Groentewinkel ✓ (1)
- (b) • R700,00 ✓
 - Sewe honderd rand alleen / Sewe honderd rand en geen/nul sent ✓ (2)
- (c) • 100 koolkoppe ✓ (1)

4.2.2 Beskryf die nadele van 'n kontantbetaling

- Kontant kan verlore raak ✓
- Kontant kan gesteel word ✓
- 'n Kort papierspoor maak boekhouding moeilik ✓
- Kan lei tot korrupsie en belastingontduiking ✓ (Enige 3) (3)

4.2.3 Stel 'n beter manier van betaling voor

- Elektroniese betaling (EFO, Virtuele kaart, Bankkaart) ✓ (1)

Voordele

- Maklike betaling ✓
- Veilige betaling ✓
- Elektroniese betalings laat 'n lang papierspoor wat rekordhouding maklik maak ✓ (Enige 1) (1)

4.3 Verduidelik die doel van 'n gedeeltelike begroting

- Vergelyk kostes en uitgawes ✓ van 'n mikro-onderneming ✓
- Vergelyk die veranderlike koste van die twee mikro-ondernemings ✓ om die inkomstes en die uitgawes te bepaal ✓ (Enige 1 x 2) (2)

4.4 Gebruik 'n tabel om te onderskei tussen vaste koste en veranderlike koste

VASTE KOSTE	VERANDERLIKE KOSTE
<ul style="list-style-type: none"> Koste wat nie oor die korttermyn verander nie ✓ Koste wat nie binne die korttermyn vermy kan word nie ✓ Koste wat nie afhang van die grote en/of intensiteit van produksie nie ✓ 	<ul style="list-style-type: none"> Koste kan verander binne die raamwerk van 'n spesifieke produksie struktuur ✓ Koste wat binne die korttermyn vermy kan word ✓ Kostes wat verander na gelang van grote en/of intensiteit van produksie ✓

(Enige 2)

(Enige 2)

(4)

4.5 Bespreek kortliks die invloed van arbeidsbeplanning op werker effektiwiteit gebaseer op:

4.5.1 Beplanning van produksieproses

- Piektjye in arbeidsbehoefte moet uitgesprei word ✓ oor verskillende vertakkings om te verseker dat minder arbeid benodig word ✓

(2)

4.5.2 Fisiese beplanning van plaaseenhede

- Plaasgeboue naby aan mekaar lei tot ✓ minder beweging tussen die geboue so werkers kan take vinniger voltooi ✓

(2)

4.5.3 Daaglikse beplanning

- Prioriteitstake moet eerste voltooi word afhangende van vaardigheid en beskikbare arbeid ✓, behoorlike verdeling van arbeid verhoog die produktiwiteit van die werkers ✓

(2)

4.6 Noem die hoof aspekte van beplanning voor 'n gewas geoes word

- Tyd van oes / begin datum en einddatum ✓
- Oes metode ✓
- Fasiliteite en toerusting benodig / beskermende klere ✓
- Arbeid vereistes ✓
- Finansiële aspekte ✓
- Vervoer vereistes ✓
- Gradering en/of sortering na gelang van mark vereistes ✓

(Enige 2)

(2)

4.7 Noem faktore wat bestuur moet word tydens die hantering van produkte

- Vermorsing ✓
- Waterhulpbronne ✓
- Gesondheid van werkers ✓
- Higiëne van werkers ✓
- Handtering van produkte ✓
- Verpakking van produkte ✓
- Vervoer van produk ✓

(Enige 2)

(2)

- 4.8 **Noem sigbare eienskappe om vrugte en groente te kategoriseer**
- Grootte ✓
 - Kleur ✓
 - Vorm / stadium van ontwikkeling ✓
 - Tekstuur / varsheid ✓
 - Siektes en peste ✓
 - Beskadiging ✓
 - Sindelikheid (skoon voorkoms)✓
- (Enige 4) (4)
- 4.9 **Beskryf die voordele om graan te stoor en dit nie direk te bemark nie**
- Vermoë die verkoop van graan as pryse laag is ✓
 - Laat meer kontrole oor oes aksies toe / verhoog oes effektiwiteit / verlaag vervoer kostes ✓
 - Laat tussentydse kontantvloei toe ✓
 - Laat die verspreiding van verkope toe ✓
 - Diversifiseer prys risiko ✓
 - Help om inkomste vir belastingdoeleindes te bestuur ✓
- (Enige 2) (2)
- 4.10 **Noem die faktore wanneer marknavorsing gedoen word voor waardetoevoeging tot produkte**
- Regerings beleid en regulasies ✓
 - Sosio-ekonomiese kondisies ✓
 - Vlak van besigheidsvaardigheid tussen die mense ✓
 - Finansiële bystand van die bank of ander finansiële instellings ✓
 - Die beskikbaarheid en koste van infrastruktuur ✓
 - Mark ontwikkeling ✓
 - Toegang tot gepaste tegnologie ✓
- (Enige 3) (3)
- 4.11 **Beskryf die voordele van beroking as 'n preserverings metode**
- Beperk groei van bakterieë en fungi deur vog te verminder ✓
 - Rook help om bakterie-draende-insekte weg te hou gedurende die storing / droging proses ✓
 - Voeg geur by die voedsel ✓
- (Enige 2) (2)

4.12 Verpakking**4.12.1 Klassifiseer na gelang van tipe verpakking**

STEWIGE VERPAKKING	SEMI-SOLIEDE VERPAKKING	BUIGBARE VERPAKKING
B✓	D✓	A/C✓

(3)

4.12.2 Identifiseer produk wat gepreserveer is

- B ✓

(1)

Motivering

- Die houer is lugdig / glas, geen toegang vir mikro-organismes nie ✓
- Tamatiesous het deur 'n sekondêre verwerkingsproses gegaan ✓
- Tamatiesous het 'n lang raklewe ✓

(Enige 1)

(1)

4.12.3 Identifiseer die produk wat die meeste blootgestel is aan bederf

- C ✓

(1)

Rede

- Die sakkie van net laat vrye toegang vir mikro-organismes toe wat bederf kan veroorsaak ✓

(1)

4.13 Noem aspekte wat oorweeg moet word wanneer verpakkingsmateriaal gekies word

- Tipe produk wat verpak moet word ✓
- Tipe materiaal wat vir verpakking gebruik moet word ✓
- Doel van verpakking ✓
- Koste implikasies ✓
- Toerusting benodig ✓
- Of die verpakking in die verpakkingslyn gevorm moet word of voor verpakking begin ✓

(Enige 3)

(3)

[50]

TOTAAL AFDELING B: 150
GROOTTOTAAL: 200